

En utæt rørledning

En antologi om de komplekse årsager til kønsskævhederne i Akademia

Lis Højgaard & Dorte Marie Søndergaard (red.):
Akademisk tilblivelse. Akademia og dens kønnede befolkning,
Akademisk Forlag 2003. 238 s. 268 kr.

Af Kirsten Gomard

Kvindens situation i den akademiske organisation er gentagne gange blevet sammenlignet med en utæt rørledning: Hen ad vejen forsvinder kvinderne, så der på hvert nyt niveau i organisationerne er forholdsmæssigt færre kvinder end på det direkte underliggende niveau – og dertil svarende forholdsmæssigt flere mænd. De sidste mange års stigning i antallet af kvindelige studerende og kandidater afspejles kun mangelfuldt opad i systemet.

Forskningsinitiativet "Kønsbarrierer i de videregående uddannelser" under forskningsrådene gav en række tværvideenskabeligt sammensatte forskergrupper muligheden for at undersøge rørledningens utætheder nærmere. En af disse forskergrupper har nu med bogen "Akademisk tilblivelse" givet deres bud på, hvilke betingelser af social, kulturel, økonomisk og institutionel art der kan være af betydning for forskerrekruitering og -karrierer i Akademia. Gruppen arbejder både med kvantitative og kvalitative analysemetoder.

Institutionelle og økonomiske strukturer

Den ofte hørte påstand, at når først kvinder er kommet ind i systemet, vil det efterhånden afspejles hele vejen opad, diskuteres af Inge Henningsen i kapitlet "Modselektion eller efterslæb". Hun kommer på grundlag af fremskrivninger af udviklingen til den noget pessimistiske slutning, at hvis det fortsætter i samme tempo som de sidste 31 år, vil det vare 248 år, før kønsfordelingen i faste videnskabelige stillinger på Københavns Universitet er 50/50. Underrekruiteringen af kvindelige forskere set i forhold til kandidatproduktionen er, siger Inge Henningsen, faktisk et forhold af nyere dato.

I 1970'erne svarede rekruiteringen af kvinder således til kvindeandelen blandt kandidaterne. Det tyder på, at der ikke er tale om et efterslæb, som historien vil løse, men om en modselektion, der i praksis favoriserer mænd. Med statistikken i hånden peger Inge Henningsen på, at de mest problematiske perioder i et karriereforløb for kvindelige forskere er perioden fra ph.d. til adjunktansættelse og overgangen fra adjunkt til lektor, hvor mange kvinder forsvinder ud af systemet. Det særlige ved 1970'erne, hvor der ikke var tale om underrekruitering af kvinder, var ifølge Inge Henningsen 'den revolutionære situation': I løbet af en kort årrække udbyggede man universiteterne med et ansættelses-

boom til følge. Denne situation, hvor de traditionelle mekanismer ikke var tilstrækkelige til at opfylde efterspørgslen, førte til rekruitering fra utraditionelle grupper. En anden faktor i utraditionelle grupper, herunder kvinders, favør var, at vejen var kortere end i dag fra eksamensbordet og til fastansættelsen var i hus. Og endelig peger Inge Henningsen på den fagudvikling, som fandt sted i forbindelse med studenteroprøret, hvor der blev sat spørgsmålstegn ved fagenes traditioner, og nye udviklinger blev efterspurgt. Hun konkluderer, at det nuværende systems manglende evne til at rekruttere kvinder tyder på, at rekruiteringspraksisserne som helhed ikke fungerer optimalt og spørger provokerende: "Hvor stort et kvalitetstab vil det danske forskningssystem acceptere for at opretholde den nuværende skæve kønsfordeling?" (S. 58.)

Strukturelle forhold er også temaet i Hanne Nexø Jensens to bidrag "Danske ph.d.-studerendes karrierespor - vejen ad hvilken" og "Ressourcestrømme i det forskningspolitiske system". Hendes fund går i korthed ud på, at mænd i højere grad end kvinder rekrutteres gennem ph.d.-stillinger på universitetet frem for på forskningsinstitutioner, og at de personer, der senere går videre i faste stillinger på lærestalterne, først og fremmest er rekrutteret i lærestalternes forskningsmiljøer. Pengestrømmene har Hanne Nexø Jensen også fulgt, og hun påpeger, at størsteparten af de offentlige forsknings- og udviklingsmidler går til fagområderne teknik og naturvidenskab, hvor kvinderne er færrest.

Akademias kultur

Strukturelle forklaringer kan jo ikke stå alene, og der hvor det for alvor bliver spændende for mig som humanist, er hvor Akademias kultur analyseres på grundlag af kvalitative interviewundersøgelser. Gennem disse artikler gives en række bud på, hvordan Akademia, der hårdnakket forstår sig selv som kønsneutral, alligevel er en kønnet kultur, hvor adfærdsnormer og holdninger, der kan forbindes med mænd og mandligt, er de fremherskende.

De akademiske følelsesnormer er temaet for Charlotte Blochs kapitel "Følelsernes skjulte spil i Akademia". Spontan eller strategisk føleleshåndtering ses som et middel til at forhandle social plads enten til sig selv, 'mefirststrategien', eller til andre, 'you-first-strategien'. Hun konstaterer, at der eksisterer kønnede følelsesnormer i Akademia, og at samme følelsesudtryk vurderes forskelligt, alt efter om aktøren er kvinde eller mand. Hun spørger til stolthed/glæde, vrede, skam/pinlighed/forfamskelse og latter. De legitime måder at

håndtere sådanne følelser på i Akademia er knyttet til koder for køn på måder, hvor kvinder taber, og mænd vinder status.

Cathrine Hasse har været på feltarbejde blandt fysikstuderende på Niels Bohr Institutet. I kapitlet "Kropstegns betydning i uddannelseskulturer" argumenterer hun for, at kvindelige studerende i institutkulturen er for synlige som seksuelle væsner, og at dette kan føre til faglig usynlighed, så de i både egne og andres øjne får status af 'dumme' fysikstuderende. 'Dumhed' behøver ikke at afspejle manglende evner til fysik, men ses som mangel på den handleviden, der skal til for at begå sig i fysikmiljøet. Miljøets kulturelle logik giver kvinder outsiderstatus.

Interview med naturvidenskabelige og humanistiske kvindelige og mandlige forskere om faglige gennembrud udgør grundlaget for Lis Højgaard's kapitel "Fællesskab og faglighed - diskurser om forskning og køn". Lis Højgaard observerer to forskellige måder at gøre sig selv forståelig som forsker på. Den ene forholder sig først og fremmest til forskeren som en del af et større forskerfællesskab, integreret i forskersamfundet, mens den anden måde primært kredser om fagligheden. Hendes interviewciterer et næsten udelukkende taget fra de naturvidenskabelige interview, hvor hun, om end med nuanceringer, konstaterer, at mænd i højere grad taler om sig selv som del af forskerfællesskaber, mens kvinder i højere grad pointerer fagligheden i beretningerne. For Humaniora-informanterne, som i artiklen behandles ret så summarisk, er fagligheden det fremherskende i begge køns diskurser, men mændene pointerer dog savnet af fællesskab i højere grad end kvinderne. Her havde jeg – på baggrund af 'min egen' forskergruppes konstatering af betydelige kulturelle forskelle mellem naturvidenskaberne og Humaniora¹ – gerne set en mindre stedmoderlig behandling af Humaniora. Lis Højgaard konstaterer, at mændene, især på naturvidenskab, i højere grad er i diskursiv overensstemmelse med de aktuelle strukturelle og politiske betingelser for forskningen og dermed, mener hun, også har de bedste overlevelsesmuligheder.

Selvforståelsen i akademiske kulturer er også temaet for Dorte Marie Søndergaard's kapitel "Orientering og desorientering i Akademia". På grundlag af sine interview opdeler Dorte Marie Søndergaard akademiske kulturer på den ene side i sådanne, som hun karakteriserer som konsensuelle med en fælles tro på objektive og entydige standarder for kvalitet. På den anden side er der så de disensuelle kulturer, hvor der er enten fredeligt sameksisterende eller konkurrerende forestil-

linger om faglighed og kvalitet. I disensuelle kulturer fortælles nyansættelser som resultatet af en lang række balanceringer og grænseforhandlinger i et spændingsfelt, hvor den samme ansættelse typisk både kan anskues som udtryk for fornuftig personalepolitik og som korruption. Dorte Marie Søndergaard opererer med forestillingen om 'genkendeligheden' af talentet og påviser, at denne proces i disensuelle miljøer ikke er så enkel endda. Blandt andet er den snævert sammenhævet med magt. Det er ikke ligegyldigt for den videre karriere, hvilke 'dørvogtere' der genkender en håbefuld ung som et forskertalent. Hun fremlægger ikke direkte analyser, hvor køn italesættes som en faktor af betydning. Det er jo talent, det handler om - inden for et område, hvor diskursen er, at køn er uden betydning. Men i sin perspektivering åbner hun for den antagelse, at genkendeligheden af et talent måske snarere er sikret, hvis også kønnets er genkendeligt i kulturen, altså mandligt.

Nye læsere kan begynde her.

Antologien giver brikker til en mosaik. Når man har læst den, er man blevet klogere på de komplekse faktorer, der kan ligge bag kønsskævheden i Akademia. Både de meget synlige, der handler om rekrutteringsveje og pengestrømme, og de mere usynlige, implicitte: Organisationernes selvforståelse som kønsneutrale over for de mandligt konnoterede normer og forholdemåder, der er kulturel praksis.

Gruppen bag antologien har under forskningsprocessen publiceret en serie arbejdspapirer, hvor argumentationen er udbygget på de enkelte punkter.² Sigtet med antologien synes at være nu også at skabe en mere formidlet og lettilgængelig bog. Det synes jeg i alt væsentligt er lykkedes, om end jeg finder Dorte Marie Søndergaard's artikel så komprimeret i syntaks og så abstrakt, at jeg - elegancen til trods - tvivler på læseligheden i kredse ret meget uden for murene.

Tværfagligheden er gruppens særlige styrke, da den muliggør meget forskelligartede, gensidigt supplerende, analyser af tingenes tilstand. Løsningsforslag tilbydes ikke. Det må så blive institutionernes opgave!

Kirsten Gomard er lektor ved Afdeling for Kønsforskning og Afdeling for Europastudier, Institut for Historie og Områdestudier, Aarhus Universitet.

¹ Kirsten Reisby, Susanne V. Knudsen, Helene Sørensen (1999): *Kønsblik – på forskerrekruitering i universitetsuddannelser*. Danmarks Lærerhøjskole; Susanne V. Knudsen, Kirsten Reisby & Helene Sørensen (2001): *Kønsblik – på bacheloruddannelser*. Danmarks Pædagogiske Universitet; Kirsten Gomard & Kirsten Reisby (2001): *Kønsblik – på forskeruddannelser*. Danmarks Pædagogiske Universitet; Kirsten Reisby (2001): *Kønsblik – resumé*. Danmarks Pædagogiske Universitet.

² *Køn i den akademiske organisation. Arbejdspapirer 1-14, 1997-2002*. Institut for Statskundskab, Københavns Universitet.